

ZADOŚCUCZYNIENIE DLA BLISKICH ZMARŁEGO

NA PODSTAWIE ART. 446 § 4 K.C.

Dokonujące się w Polsce przemiany gospodarcze i społeczne sprawiają, że zagadnienia związane z odszkodowaniem przedstawiają się w innym świetle niż dotychczas, czego dowodem jest zmiana artykułu 446 k.c. przez jego rozszerzenie o dodatkową możliwość dochodzenia zadośćuczynienia przez członków rodziny zmarłego. W tym przypadku ustawodawca rozszerza zakres roszczeniowy o możliwość dochodzenia odszkodowania za naruszenie dobra osobistego szeroko rozumianego wykraczającego poza zakres ramowy art. 23 kc i art.448 kc.

Współczesne społeczeństwo coraz większą wagę przykładą do ochrony swoich dóbr osobistych wymuszając na ustawodawcy coraz to skuteczniejsze środki prawne pozwalające na skuteczne bronienie i dochodzenie swoich praw. Dodatkową przesłanką przemawiającą za wprowadzeniem przedmiotowych zmian jest zachowanie zgodności z dorobkiem UE (acqius communautaire), w którym dominuje idea ochrony interesów ubezpieczającego (ubezpieczonego). Na osobne podkreślenie zasługuje fakt, że niektóre układy stosunków ubezpieczenia angażują nie tylko interes ubezpieczonego, ale także chronią właśnie interesy osób trzecich, bowiem interesy obydwu tych grup mają być zaspokojone przez ubezpieczyciela.

Społeczna i gospodarcza doniosłość problematyki stosownego odszkodowania i zadośćuczynienia osobom bliskim jest oczywista. Problem może stwarzać jednak rozgraniczenie tych roszczeń, zatem podstawowa charakterystyka pozwoli na stworzenie ram i norm wysokości wypłacanych świadczeń.

STAN PRAWNY OBOWIAZUJACY DO 02.08.2008R

Według dotychczasowego porządku prawnego osobom pośrednio poszkodowanym przysługiwały roszczenia o zwrot wyłącznie za szkody majątkowe:

- + zwrot poniesionych kosztów leczenia i pogrzebu (art. 446 § 1 k.c.)
- + renta zwaną alimentacyjną (art. 446 § 2 k.c.)
- + stosowne odszkodowanie w postaci jednorazowej wypłaty (art. 446 § 3 k.c.) za pogorszenie sytuacji materialnej.

STAN PRAWNY OBOWIAZUJACY OD 03.08.2008R

- + zwrot poniesionych kosztów leczenia i pogrzebu (art. 446 § 1 k.c.)
- + renta zwaną alimentacyjną (art. 446 § 2 k.c.)
- + stosowne odszkodowanie w postaci jednorazowej wypłaty (art. 446 § 3 k.c.) za pogorszenie sytuacji materialnej.
- + zadośćuczynienie w postaci jednorazowej wypłaty (art. 446 § 4 k.c.) z tyt. śmierci osoby bliskiej.

Zatem od wejścia w życie nowych przepisów *tj. 3 sierpnia 2008r.* dodatkowo sfera szkody niematerialnej będzie mogła mieć odzwierciedlenie w roszczeniu bezpośredniego zadośćuczynienia za krzywdę poza równoległe należnym roszczeniem pokrycia szkód materialnych. Oznacza to zatem pełną kompensację szkody bliskich zmarłego, tj. zarówno szkody majątkowej (stosowne odszkodowanie), jak i niemajątkowej (pod instytucją zadośćuczynienia za ból i cierpienie z powodu utraty osoby bliskiej).

RYS HISTORYCZNY

Wyjaśniając cel i założenia poszerzenia ochrony prawnej dla członków rodziny zmarłego należy zanalizować zapis § 3 art.446 k.c. Ów przepis stanowi, że sąd może ponadto (niż renta i zwrot kosztów pogrzebu) przyznać najbliższym członkom rodziny zmarłego stosowne odszkodowanie, jeżeli skutek jego śmierci nastąpiło znaczne pogorszenie ich sytuacji życiowej. Nawiązanie do dawnego art. 166 k.z. wymaga omówienia i spojrzenia na tą instytucję z innej perspektywy adekwatnej do obowiązującego systemu prawnego, oczekiwań społeczno - gospodarczych oraz uzasadnienia słuszności jej przywrócenia.

Zapis art. 446 k.c. wywodzi się z genezy myślenia w społeczeństwie kolektywnym, że śmierć osoby najbliższej nie może być źródłem wzbogacenia.¹ Ponadto jakaś określona suma pieniędzy nie jest właściwym środkiem na ukojenie bólu pozostałych najbliższych. Istniał jednak spójny pogląd, że skutek śmierci istotnym zmianom i pogorszeniu ulegnie sytuacja życiowa pozostałej części rodziny. Stąd bezpiecznym było wprowadzenie pojęcia znacznego pogorszenia sytuacji życiowej. Pod uwagę wzięto różnego rodzaju uszczerbki majątkowe nie uwzględnione przy ustalaniu renty.²

Pierwotna geneza art.446 § 3 k.c. bierze swój początek z kodeksu zobowiązań wzorując się na art.166 k.z., który przewidywał, że w razie śmierci poszkodowanego sąd może przyznać najbliższym członkom zmarłego stosowną sumę tytułem zadośćuczynienia za doznaną przez nich krzywdę. W toku dalszych prac legislacyjnych pod wpływem negatywnych opinii społeczeństwa i władz zapis ten został zmieniony na instytucję stosownego odszkodowania utrzymaną w aktualnym stanie prawnym. Jednak praktyka i poglądy przedstawicieli nauki (np. S.Garlicki³, Z. Masłowski⁴) wykształciła szeroko pojętą definicję stosownego odszkodowania obejmującą również szkodę niemajątkową różnie pojmowaną. Ta interpretacja pozwalała na przyjęcie mieszanego charakteru odszkodowania. Najlepszym przykładem jest sytuacja, kiedy ginie małoletnie dziecko, po śmierci którego sytuacja materialna rodziców nie ulega obniżeniu, wręcz można zaryzykować stwierdzeniem, że uległa poprawie, jednak sąd może zasądzić odpowiednią sumę tytułem „odszkodowania szeroko pojętego pełniącego funkcję zadośćuczynienia”.⁵

W praktyce zakres zastosowania dawnego art. 166 k.z. uległ zmianie po 1950r., kiedy Sąd Najwyższy stanął na stanowisku⁶, iż zadośćuczynienie za krzywdę moralną na rzecz członków rodziny zmarłego jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, budzi to bowiem zastrzeżenia co do kompensowania bólu drogą korzyści finansowych. Zadośćuczynienie mogło być przyznane tylko wtedy, gdy z krzywdą moralną łączyła się szkoda majątkowa, która nie podlegała uwzględnieniu według innych przepisów tj. dotyczących renty (art. 162 k.z.). W rezultacie szkoda taka miała decydować o wysokości zadośćuczynienia.

Według założeń projektodawcy stosowne odszkodowanie ma charakter ściśle majątkowy i nie powinno wybiegać poza ustalone ramy (wykładnia literalna i systemowa). Jednak w obecnej dobie wysoko rozwiniętej techniki i wysokiego standardu poziomu życia przepis ten zamykał drogę dla osób, które nie wykazą znacznego/istotnego pogorszenia sytuacji materialnej (*należy wyjaśnić, że zgodnie z danymi statystycznymi GUS-u z 2008r przyjmuje się średnią stopę życiową na poziomie 2.000.00 – 2.500.00 zł, natomiast nie są brani pod uwagę ludzie o niższym statusie materialnym, dlatego też sądy i TU wychodzą z założenia, że przy tak wysokich dochodach trudniej jest*

1 A. Szpunar, Wynagrodzenie szkody wynikłej wskutek śmierci osoby bliskiej, Oficyna Wydawnicza „Branta”, Bydgoszcz 2000, s. 137 - 145

2 Uzasadnienie do ustawy z dnia 11 kwietnia 2008r. O zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, tekst ustawy przekazany do Senatu zgodnie z art.52 regulaminu Sejmu dostępny na stronie <http://orka.sejm.gov.pl>

3 S. Garlicki, Odpowiedzialność cywilna za nieszczęśliwe wypadki, wyd.2, Warszawa 1971, s. 472

4 Z. Masłowski, (w :) Komentarz do kodeksu cywilnego, Księga pierwsza, Warszawa 1998, Księga trzecia, t. I – II, Warszawa 1997, s. 1118

5 Z. Radwański, Zadośćuczynienie pieniężne za szkodę niemajątkową, Poznań 1956, s.180

6 uchwała SN z 1- 15.12.1951r., C 15/51, publikacja PiP 1952 z.2, s.817

udowodnić pogorszenie sytuacji stricte finansowej)⁷. Jest to swoistego rodzaju ograniczenie prawa konstytucyjnego jednostki oraz pozostaje w sprzeczności z zasadą odpowiedzialności cywilnej i istotą umowy ubezpieczenia. Z założenia celem prawa odszkodowawczego, jak także umowy ubezpieczenia jest funkcja kompensacyjna, a po części tylko represyjna, dlatego też ustawodawca w przepisach ogólnych przyjął zasadę pełnego odszkodowania w dwóch formach, bądź poprzez przywrócenie do stanu poprzedniego, bądź przez zapłatę odpowiedniej sumy pieniężnej, przy czym w przypadku śmierci poszkodowanego przywrócenie do stanu poprzedniego nie jest możliwe. Formą kompensaty pozostaje suma pieniężna, co do której wysokości, charakteru i zasadności istnieją rozbieżne stanowiska i brak jednolitego orzecznictwa sądowego oraz tzw. dualizmu ujmowania art. 446 § 3 k.c.

W 2007 roku wskutek dostosowywania przepisów kodeksowych do aktualnej sytuacji zostały podjęte prace legislacyjne mające na celu przywrócenie instytucji zadośćuczynienia dla najbliższych członków rodziny zmarłego. Na etapie wstępnym projektu proponowane zmiany spotykały się z dezaprobatą ze strony ubezpieczycieli, którzy dostrzegli zagrożenie w formie obowiązku dodatkowych świadczeń dla poszkodowanych. Ponadto istniała obawa ze strony Komisji kodyfikacyjnej, iż wobec negatywnego stanowiska ustawodawcy, skostniałych poglądów nauki i zastałej praktyki proponowane rozwiązanie spotkać się może z krytyką odwołującą się do przekonania, że dostarczanie środków pieniężnych nie jest właściwym sposobem łagodzenia cierpienia wywołanych utratą osoby bliskiej.⁸ W toku uzgodnień międzyresortowych podniesiono jednak, że obawy te są nieuzasadnione wobec zmiany poglądów nauki i praktyki, zaproponowana zmiana nie jest kontrowersyjna i nie budzi tak dużych emocji.⁹

Potrzebę zwiększenia ochrony ofiar wypadków komunikacyjnych zauważył także Rzecznik Praw Obywatelskich kiedy w wystąpieniu z 17 października 2006r. skierowanym do Ministra Sprawiedliwości zasugerował umieszczenie w k.c. przepisu o zadośćuczynieniu pieniężnym za krzywdę z powodu śmierci osoby najbliższej. Podniesiono przy tym, że skoro istnieje możliwość zadośćuczynienia w przypadku naruszenia dóbr osobistych wskazanych w art. 23 k.c. (art. 24 k.c. w zw. z art. 448 k.c.) tym bardziej taka możliwość powinna istnieć w przypadku śmierci osoby bliskiej, co w sposób istotny narusza sferę psychicznych odczuć jednostki. Zadośćuczynienie powinno być dodatkowym roszczeniem obok odszkodowania. Tak proponowane rozwiązanie jest korzystniejsze dla poszkodowanych, gdyż przyznaje możliwość wypłacenia dodatkowego roszczenia, choć początkowo obwarowane było określonymi zastrzeżeniami: wystąpienie szczególnych okoliczności, które wskazują, że przyznanie zadośćuczynienia odpowiada względom słuszności. Nie byłoby celowe tworzenie szerokich ram dających możliwości uzyskania zadośćuczynienia pieniężnego w związku ze śmiercią osoby bliskiej. W toku dalszych prac zrezygnowano z zapisu dotyczącego „szczególnych okoliczności”, i „względów słuszności”.

Wątpliwości nie ulega fakt, że śmierć jest procesem naturalnym i nieuchronnym zawsze wywołującym perturbacje w rodzinie. Jednak, kiedy śmierć osoby bliskiej jest wynikiem czynu niedozwolonego (czytaj ludzkiego zawinionego działania) i powoduje osamotnienie bliskich zmarłego, fakt doznanej krzywdy zasługuje na prawne uwzględnienie i ochronę (jak także swoistego rodzaju system ochrony). Dlatego też dotychczasowe negatywne stanowisko ustawodawcy uległo zmianie w związku z poszerzeniem zakresu dóbr osobistych chronionych instytucją zadośćuczynienia pieniężnego podążając za „duchem współczesnego świata”.

---

7 Dane statystyczne z GUS na dzień 31.01.2008r.

8 Uzasadnienie do ustawy z dnia 11 kwietnia 2008r. O zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, tekst ustawy przekazany do Senatu zgodnie z art.52 regulaminu Sejmu dostępny na stronie <http://orka.sejm.gov.pl>

9 Uzasadnienie do ustawy z dnia 11 kwietnia 2008r. O zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, tekst ustawy przekazany do Senatu zgodnie z art.52 regulaminu Sejmu dostępny na stronie <http://orka.sejm.gov.pl>

DOBRA OSOBISTE

Dobra osobiste są przymiotem każdej osoby, są nierozzerwalnie związane z człowiekiem, zatem są one niezbywalne i niedziedziczne. Oznacza to, że prawa do dóbr osobistych wygasają wraz ze śmiercią osoby, która była do nich uprawniona. Dobra osobiste zostały ujęte w k.c., nie ma jednak definicji pojęcia dobro osobiste. K.c. w art. 23 wskazuje ogólną zasadę, że dobra osobiste wymienione w nim pozostają pod ochroną prawną cywilną i to niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach - zalicza się do nich np. zdrowie, cześć, swobodę sumienia, nazwisko, wizerunek, tajemnice korespondencji, nietykalność mieszkania, życie, nietykalność cielesną, ochronę głosu, wyniki pracy naukowej. Zatem można przyjąć, że dobra osobiste to pewne wartości niematerialne łączące się ściśle z jednostką ludzką. Z istoty zmienności katalogu dóbr osobistych wynika, że wraz ze zmianami stosunków społecznych mogą pojawiać się i znikać pewne dobra osobiste podlegające ochronie prawnej. W związku z tym doktryna i nauka z czasem wypracowały i uznały za podlegające ochronie prawa takie jak m.in. prawo najbliższej rodziny do pochowania osoby zmarłej oraz pamięci do niej, prawo do spokojnego mieszkania i prywatności, płci człowieka i inne. *Istnieje dwojaki podejście do określenia dobra osobistego:*

- subiektywistyczne, według którego dobra osobiste to indywidualne wartości świata uczuć, stanu psychicznego człowieka.
  - Obiektywne, które odwołuje się do przyjętych ocen w społeczeństwie.
- Ochrona dóbr osobistych może mieć charakter :*
- niemajątkowy : jest realizowana drogą roszczeń chroniących samo zagrożone lub naruszone dobro
  - majątkowy : roszczenia zmierzają do naprawy szkody wynikającej z naruszenia dobra
  - pośredni: przyznanie zainteresowanemu roszczenia o zadośćuczynienie pieniężne.

W polskiej kulturze i mentalności silnie zakorzeniony jest kult zmarłych, oddawanie im czci oraz pamięć o nich. Istotę naruszenia dobra osobistego oddaje wyrok Sądu Najwyższego z 12.07.1968r.¹⁰: poszanowanie dla bólu spowodowanego śmiercią dziecka jest nakazem moralnym głęboko zakorzenionym w naszym społeczeństwie, stanowiącym jedną z zasad współżycia, wszelakie przeto działania naruszające powyższy zakaz pozostają w sprzeczności z zasadami współżycia społecznego i są działaniami bezprawnymi w rozumieniu art 24 § 1. Dlatego też przy szacowaniu wartości każdej szkody brane są pod uwagę :

- czynnik prawny (obowiązujące przepisy prawa określające możliwe roszczenia i prawa)
- czynnik ekonomiczny (stan rynku i gospodarki państwa, poziom, standard życia przeciętnego obywatela, średnia wysokość zarobków w danym zawodzie)
- czynnik społeczny (zasady współżycia społecznego, aprobata danego stanowiska czy przepisu prawnego przez ogół obywateli, słuszność i zasadność wysokości odszkodowania)

ODSZKODOWANIE A ZADOŚĆUCZYNIENIE

Podstawową różnicą pomiędzy stosownym odszkodowaniem a zadośćuczynieniem jest kwalifikacja szkody jako majątkowej lub niemajątkowej. Dla rozgraniczenia tych roszczeń przyjmuje się odpowiednie kryteria.

Stosowne odszkodowanie jest roszczeniem o charakterze ściśle majątkowym i wypłacane jest w postaci jednorazowego odszkodowania. Przesłanką jego zasądzenia jest wykazanie pogorszenia się sytuacji materialnej przez najbliższych członków rodziny zmarłego. Zgodnie z przyjętą linią orzecznictwa stosownym odszkodowaniem jest kwota zaspokajająca w istniejących warunkach społecznych i gospodarczych *wszystkie wymierne szkody* poniesione przez poszkodowanych.¹¹ Ocena czy pogorszenie takie nastąpiło nie może się odnosić wyłącznie do stanu z dnia śmierci, ale

10 Wyrok SN z 12 lipca 1986r., I CR 252/68, publikacja OSNCP rok 1970, nr 1, poz. 18

11 Wyrok SN z 20.03.1974r., II CR 50/74, publikacja : Legalis

musi uwzględniać hipotetyczną sytuację w jakiej znaleźliby się bliscy zmarłego w przyszłości do sytuacji w jakiej znaleźli się obecnie w związku ze śmiercią poszkodowanego. Przy ocenie sytuacji życiowej musi być brany pod uwagę cały zespół okoliczności o znaczeniu materialnoprawnym, który istnieje w dacie wyrządzenia szkody wraz z okolicznościami, które nastąpiły po tej dacie, które współokreślają stopień znacznego pogorszenia sytuacji życiowej. Stosowne odszkodowanie należy się członkom najbliższej rodziny zmarłego poszkodowanego, a nie każdej osobie bliskiej, do kręgu których należy zaliczyć głównie dzieci, małżonka i rodziców zmarłego. Pojęcie najbliższych należy jednak oceniać nie według kryterium czysto formalnego, jakim jest stopień pokrewieństwa¹², ale na podstawie istniejącego faktycznie stosunku bliskości pomiędzy osobami pozostającymi we wzajemnych relacjach rodzinnych, z tego też względu można do tego kręgu zaliczyć ojczyrna, macochę i dalszych zstępnych i wstępnych pod warunkiem wykazania pogorszenia sytuacji życiowej w sensie materialnym.

Zadośćuczynienie jest roszczeniem o charakterze ściśle niemajątkowym mającym za zadanie kompensację doznanej krzywdy. Roszczenie to nie ma na celu wyrównywać straty poniesione przez członków najbliższej rodziny zmarłego, lecz ma pomóc dostosować się do nowej rzeczywistości. Ma także na celu złagodzić cierpienia wywołane utratą osoby bliskiej. Zadośćuczynienie należy się członkom najbliższej rodziny zmarłego poszkodowanego, a nie każdej osobie bliskiej. W uzasadnieniu do zadośćuczynienia zaznaczono, że krąg osób uprawnionych jest identyczny jak krąg osób uprawnionych do stosownego odszkodowania.¹³ Zatem należy zaliczyć tutaj głównie dzieci, małżonka i rodziców zmarłego. Pojęcie najbliższych należy jednak oceniać nie według kryterium czysto formalnego, jakim jest stopień pokrewieństwa, ale na podstawie istniejącego faktycznie stosunku bliskości pomiędzy osobami pozostającymi we wzajemnych relacjach rodzinnych, z tego też względu można do tego kręgu zaliczyć ojczyrna, macochę i dalszych zstępnych i wstępnych, a także związki nieformalne tj. konkubinat pod warunkiem wykazania, że ze zmarłym wiązały ich więzy ściśle emocjonalne.

Pod uwagę przy uwzględnianiu szkody niemajątkowej brane są pod uwagę: dramatyzm doznań osób bliskich zmarłego, poczucie osamotnienia, cierpienia moralne i wstrząs psychiczny wywołany śmiercią osoby najbliższej, istnienie post – traumatic stress disorder (PTSD) jako zaburzenia będące skutkiem traumatycznych przeżyć.

SZKODA TRUDNA DO OSZACOWANIA

W literaturze naukowej można spotkać się ze zmiennym stosowaniem pojęć osierocenie i żałoba na oznaczenie tego samego zjawiska, przez które rozumie się sytuację człowieka, który z powodu śmierci utracił ważną dla siebie osobę. Wyraża się to przede wszystkim przez żal będący naturalną reakcją uczuciową. Oprócz reakcji nieświadomych proces przeżywania straty osoby bliskiej wywołuje i wyzwala u człowieka różne emocje, takie jak żal, gniew, smutek, samotność. Wywołuje doznania fizyczne, które objawiają się w postaci zwiększonego napięcia mięśni, trudności w oddychaniu, suchości w ustach czy kołatanie serca. Śmierć osoby bliskiej wywołuje także zakłócenia świadomości, chaos myślowy, halucynacje, przyspieszenie myśli, trudności w koncentracji uwagi, ciągłe myśli o zmarłym. Może także prowadzić do zaburzeń w zachowaniu poprzez izolację, nadmierną aktywność, zaburzenia jedzenia czy też snu. Stan żałoby to proces, który przebiega etapami w sposób indywidualny i zależy od wielu czynników. Jednym z takich głównych czynników są okoliczności, w których nastąpiło zdarzenie.

O ile szkoda materialna jest możliwa do bezpośredniego wyliczenia, to szkodę niematerialną, czyli krzywdę trudno wycenić i oszacować. Wątpliwym jest ustalanie stałego miernika bólu,

12 Wyrok SN z dnia 13 kwietnia 2005r., IC CK 648/04, publikacja: OSNC 2006/3/54

13 Uzasadnienie do ustawy z dnia 11 kwietnia 2008r. O zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, tekst ustawy przekazany do Senatu zgodnie z art.52 regulaminu Sejmu dostępny na stronie <http://orka.sejm.gov.pl>

rozpaczy i cierpienia. Każdy przypadek powinien być rozpatrywany indywidualnie i odrębnie, przy uwzględnieniu wszystkich istotnych elementów dla danej sprawy. Istotnym jest jednak, że obecnie sądy stoją na stanowisku, że główna przesłanka przeciętnej stopy życiowej nie może pozbawiać roszczenia funkcji kompensacyjnej i przysłańać innych ważniejszych przesłanek ustalenia należnych kwot. Zdaniem **Sądu Najwyższego** przeciętna stopa życiowa to tylko przesłanka pomocnicza i ma charakter uzupełniający w stosunku do kwestii zasadniczej, jaką jest rozmiar szkody niemajątkowej¹⁴.

OCENA SKUTKÓW REGULACJI

Zmiany wprowadzające możliwość zasądzenia na rzecz najbliższych członków rodziny zmarłego zadośćuczynienia w postaci finansowej dotyczą osób fizycznych, którym przyznaje się prawo do żądania takiego zadośćuczynienia oraz podmiotów, wobec których takie żądanie może być skierowane, a więc potencjalnie wszystkich podmiotów zobowiązanych do naprawienia szkody na podstawie art. 446 k.c.

Podkreślić trzeba, że to nowe roszczenie jest odrębne od dotychczasowych i nie może być utożsamiane ani ze stosownym odszkodowaniem, ani z zadośćuczynieniem za ewentualny uszczerbek na zdrowiu lub rozstrój zdrowia, jakich doznaje osoba po śmierci bliskiego.¹⁵

mgr prawa Edyta Ryś – doktorantka na Wydziale Prawa Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu

---

14 Wyrok SN, Izba Cywilna, 12.09.2002r., IV CKN, 1266/00, publikacja: Legalis

15 Uzasadnienie do ustawy z dnia 11 kwietnia 2008r. O zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, tekst ustawy przekazany do Senatu zgodnie z art.52 regulaminu Sejmu dostępny na stronie <http://orka.sejm.gov.pl>